AMERICAN JOURNAL OF MULTIDISCIPLINARY BULLETIN
ISSN: 2996-511X (online) | ResearchBib (IF) = 9.512 IMPACT FACTOR
Volume-4| Issue-1| 2026 Published: |30-01-2026|

INTERNET JURNALISTIKASIDA AXBOROT XAVFSIZLIGI VA ETIK ME'YORLAR: RAQAMLI TAHRIRIYATLARDA ISHONCHLILIKNI TA'MINLASHNING INSTITUTSIONAL VA TEXNOLOGIK OMILLARI

https://doi.org/10.5281/zenodo.18732862

Sharafatdinova Malika Berdaq qizi
Berdaq nomidagi
Qoraqalpoq davlat universiteti
Qoraqalpoq filologiyasi va Jurnalistika fakulteti
4-bosqich talabasi
malikasharafatdinova8@gmail.com

Annotatsiya

Maqolada internet jurnalistikasida axborot xavfsizligi va etik me'yorlarga rioya qilishning ilmiy-amaliy masalalari ko'rib chiqiladi. Maqsad tahririyat xavfsizligi, ma'lumotlar maxfiyligi va xolis yoritish o'rtasidagi muvozanatni aniqlashdir. Metodologiya konseptual tahlil, qiyosiy o'rganish va tanlangan raqamli materiallar ustida kuzatuvga asoslanadi. Natijalar tahririyat risklarini pasaytirish uchun institutsional tartiblar, texnik choralar va etik nazorat birgalikda ishlashi zarurligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar

internet-jurnalistika, informatsionnaya bezopasnost, eticheskiye normy, verifikatsiya, zashchita istochnika, tsifrovaya redaktsiya, dezinformatsiya

Internet jurnalistikasi axborot ishlab chiqarish va tarqatish tezligini keskin oshirgan sari, xavfsizlik va etika masalalari alohida yo'nalish sifatida emas, balki bitta tizimning ikki tayanch elementi sifatida namoyon bo'lmoqda. Raqamli muhitda tahririyatlar bir vaqtning o'zida bir necha qatlamli risklar bilan ishlaydi: kontent manipulyatsiyasi, manbalarni qalbakilashtirish, akkauntlarning egallab olinishi, shaxsiy ma'lumotlarning sizib chiqishi, tahririyat infratuzilmasiga zararli aralashuv va auditoriya ishonchining yo'qolishi. Shu risklarning har biri, bir tomondan, texnik va tashkiliy himoya choralarini talab qiladi; ikkinchi tomondan esa, jurnalistikaning fundamental etik tamoyillari bo'lgan aniqlik, xolislik, zarar yetkazmaslik, manbani himoya qilish va oshkoralikni amalda qayta talqin qilishga majbur etadi. Shuning uchun axborot xavfsizligi faqat IT bo'limining vazifasi emas, etik me'yorlar esa faqat muharrirning "axloqiy" mas'uliyati emas; ular tahririyatning yagona boshqaruv logikasi doirasida bir-birini to'ldiradigan boshqaruv ob'ektlaridir.

AMERICAN JOURNAL OF MULTIDISCIPLINARY BULLETIN
ISSN: 2996-511X (online) | ResearchBib (IF) = 9.512 IMPACT FACTOR
Volume-4| Issue-1| 2026 Published: |30-01-2026|

Ilmiy adabiyotlarda internet jurnalistikasi uchun etik kodekslar, faktcheking, dezinformatsiyaga qarshi kurash, platformalarning roliga doir izlanishlar yetarlicha uchraydi, axborot xavfsizligi esa ko‘proq texnik yoki kiberxavfsizlik diskursida, jurnalistikaning ijtimoiy instituti bilan kamroq bog‘lab tahlil qilinadi [5; 6]. Mazkur tafovut amaliyotda sezilarli: tahririyatlar ko‘pincha verifikatsiya jarayonlarini kuchaytiradi, biroq shu jarayonning o‘zi uchun zarur bo‘lgan hisoblar xavfsizligi, manbalar bilan xavfsiz aloqa, metadata xavflari, saqlash va arxivlash tartiblarini tizimli standartlashtirmaydi. Yoki aksincha, texnik himoyani kuchaytirib, oshkoralik va javobgarlik mexanizmlarini susaytirishi mumkin, bu esa auditoriya ishonchini pasaytiradi. Tadqiqot muammosi aynan shunda ko‘rinadi: internet jurnalistikasi sharoitida axborot xavfsizligi talablari va etik me’yorlar o‘rtasida qanday institutsional muvozanat va amaliy integratsiya modeli samarali ishlaydi, hamda bu model ishonchlilikni qanday oshiradi.

Maqolaning maqsadi internet jurnalistikasida axborot xavfsizligi va etik me’yorlar o‘zaro bog‘liqligini tahlil qilish, tahririyat jarayonlari darajasida ularning integratsiya nuqtalarini aniqlash va ishonchlilikni ta’minlovchi konseptual-amaliy yondashuvni asoslashdan iborat. Ushbu maqsaddan kelib chiqib, vazifalar quyidagicha belgilandi: birinchidan, axborot xavfsizligi tushunchasining internet jurnalistikasidagi amaliy ko‘rinishlarini etik tamoyillar bilan bog‘lab konseptual aniqlashtirish; ikkinchidan, raqamli tahririyatlarda risk manbalari va ularning etik oqibatlarini tizimlashtirish; uchinchidan, verifikatsiya, manba himoyasi, shaxsiy ma’lumotlar bilan ishlash va xatoni tuzatish kabi jarayonlarda xavfsizlik va etika uyg‘unligini ta’minlaydigan boshqaruv mexanizmlarini tavsiflash; to‘rtinchidan, olingan natijalar asosida tahririyatlar uchun qo‘llanilishi mumkin bo‘lgan integratsion yondashuvning ilmiy-amaliy ahamiyatini ko‘rsatish.

Tadqiqot metodologiyasi konseptual-analitik va qiyosiy yondashuvlarni uyg‘unlashtiradi. Birinchi bosqichda internet jurnalistikasi etikasi va axborot xavfsizligi bo‘yicha ilmiy manbalar, professional standartlar hamda normativ hujjatlarda uchraydigan asosiy tushunchalar tahlil qilinib, ularning tahririyat amaliyotidagi kesishish nuqtalari aniqlashtirildi. Bu yerda axborot xavfsizligi faqat texnik himoya sifatida emas, balki tahririyatning axborot ishlab chiqarish zanjirida ishonchlilik, maxfiylik va yaxlitlikni saqlashga qaratilgan tashkiliy-texnik rejim sifatida operatsionallashtirildi. Etik me’yorlar esa e’lon qilishning ijtimoiy javobgarligi, auditoriya bilan oshkora munosabat va zarar risklarini minimallashtirishga yo‘naltirilgan professional cheklovlar majmui sifatida olindi [1; 4].

Ikkinchi bosqichda qiyosiy tahlil usuli orqali xalqaro va mintaqaviy yondashuvlarda keng uchraydigan etik prinsiplar hamda axborot xavfsizligi

amaliyotlarining turli konfiguratsiyalari solishtirildi. Qiyosiy yondashuv tanlanishining sababi shundaki, internet jurnalistikasi global platformalar va transchegaraviy axborot oqimi sharoitida ishlaydi; shu bois tahririyat xavflari ham, etik dilemmalar ham bir mamlakat doirasida cheklanib qolmaydi. Solishtirish jarayonida “oshkoralik va javobgarlik” talabi bilan “maxfiylik va himoya” talabi o‘rtasidagi muvozanatga alohida e’tibor qaratildi [7; 9].

Uchinchi bosqichda tahririyat amaliyotiga xos vaziyatlarni tahlil qilishga yo‘naltirilgan sifat kontent-analiz elementlari qo‘llanildi. Bu yondashuv orqali raqamli muhitda tez-tez uchraydigan axborot buzilishi holatlari, xususan, soxta manbalar, manipulyativ vizual kontent, tahririyat akkauntlariga ruxsatsiz kirish, shaxsiy ma’lumotlar tarqalishi kabi risklarning etik oqibatlari va tahririyatning javob strategiyalari konseptual darajada umumlashtirildi. Empirik material sifatida ochiq manbalarda tasvirlangan tipik holatlar va professional qo‘llanmalarda muhokama qilingan amaliy dilemmalar tahlil uchun jalb qilindi; bunda maqsad alohida tashkilotlarni baholash emas, balki jarayon va mexanizmlarni ilmiy umumlashtirishdan iborat bo‘ldi. Metodlar kombinatsiyasi maqola maqsadiga muvofiq, ya’ni xavfsizlik va etikani yagona tahririyat tizimida bog‘lashning nazariy asoslari hamda amaliy natijalarini ko‘rsatish imkonini berdi.

Tadqiqot natijalari internet jurnalistikasida axborot xavfsizligi va etik me’yorlar o‘rtasidagi bog‘liqlik uch asosiy darajada namoyon bo‘lishini ko‘rsatdi: tahririyat infratuzilmasi darajasi, kontent ishlab chiqarish jarayoni darajasi va auditoriya bilan muloqot darajasi. Infratuzilma darajasida xavfsizlik choralari bevosita etik majburiyatlarni bajarishning sharti sifatida yuzaga chiqadi. Masalan, manbani himoya qilish etik prinsipi faqat anonimlik va’dasi bilan cheklanmaydi; u xavfsiz aloqa kanallari, qurilmalar gigiyenasi, hujjatlarning saqlanishi va metadata xavflarini kamaytirishni ham talab qiladi. Tahririyat ichida kirish huquqlarini rollar bo‘yicha taqsimlash, ikki bosqichli autentifikatsiya, zaxira nusxalar, shifrlangan arxiv va audit jurnallari kabi amaliyotlar jurnalistik etikadagi “zarar yetkazmaslik” va “mas’uliyat” talablarini institutsional tarzda qo‘llab-quvvatlaydi. Bu yerda xavfsizlikning yo‘qligi yoki sustligi etik buzilish ehtimolini oshirishi aniqlanadi, chunki ruxsatsiz kirish yoki sizib chiqish holati nafaqat texnik incident, balki manba va qahramonlar xavfsizligiga zarar yetkazuvchi etik muammo hamdir.

Kontent ishlab chiqarish jarayoni darajasida eng muhim natija shundan iborat bo‘ldiki, verifikatsiya internet jurnalistikasida axborot xavfsizligining ham, etikaning ham markaziy nuqtasiga aylanadi. Verifikatsiya faqat faktni tekshirish emas, balki kontentning kelib chiqish zanjirini aniqlash, manbaga kirish nuqtasini baholash, fayllarning yaxlitligini tekshirish va tahririyat ichki ish oqimida kontentga kim, qachon va qanday o‘zgartirish kiritganini nazorat qilishni ham

qamrab oladi. Shunday qilib, “faktlar aniqligi” etik talabi “axborot yaxlitligi” xavfsizlik talabi bilan amalda bitta jarayon ichida birlashadi. Tadqiqot shuni ko‘rsatdiki, tahririyatlarda verifikatsiya protokollarini faqat jurnalist mahorati sifatida qoldirish, ularni texnik boshqaruv va audit bilan mustahkamlamaslik natijasida xatolarni kech aniqlash, soxta kontentni legitimlashtirib yuborish va tuzatishlar siyosatining izchil bo‘lmasligi kabi muammolar kuchayadi.

Auditoriya bilan muloqot darajasida esa oshkoralik va maxfiylik o‘rtasidagi muvozanat eng sezilarli natija sifatida ajralib chiqdi. Internet jurnalistikasida tuzatishlar kiritish, yangilash, sarlavha va vizualni almashtirish tez sodir bo‘lgani uchun etik me’yorlar tahririyatdan o‘zgarishlar tarixini tushunarli va tekshiriladigan tarzda ko‘rsatishni talab qiladi. Shu bilan birga, axborot xavfsizligi nuqtai nazaridan ortiqcha oshkoralik, masalan, tekshiruv jarayonining ayrim texnik tafsilotlarini oshkor qilish, himoya mexanizmlarini zaiflashtirishi mumkin. Natijalar shuni ko‘rsatadiki, tahririyatlar uchun “oshkoralikning minimal yetarlilik” tamoyili shakllanmoqda: auditoriya ishonchini ta’minlash uchun tuzatishning mazmuni, sababi va vaqti ochiq ko‘rsatiladi, biroq manba yoki xavfsizlik infratuzilmasini fosh etadigan detallar chiqarilmaydi. Bu yondashuv etik javobgarlikni saqlagan holda, xavfsizlik riskini ko‘paytirmaslikka xizmat qiladi.

Shuningdek, tadqiqot internet jurnalistikasida axborot xavfsizligi risklari ko‘pincha “kontent sifati” muammosi sifatida noto‘g‘ri talqin qilinishini aniqladi. Masalan, soxta rasm yoki montaj qilingan video faqat estetik yoki professional xato emas, balki raqamli dalilning kompрometatsiyasi bo‘lib, bu tahririyatning dalillilikka tayangan yoritish uslubini izdan chiqaradi. Bunday holatda etik muammo “aldamaslik” bilan cheklanmaydi, balki auditoriyani noto‘g‘ri qaror qabul qilishga undovchi axborot shikasti sifatida ko‘riladi. Natijalarga ko‘ra, vizual kontentni tekshirish bo‘yicha standart amaliyotlar, manba fayllarni xavfsiz saqlash va tahrir izlarini boshqarish tizimi birgalikda joriy etilganda, dezinformatsiya orqali tahririyat obro‘siga zarar yetkazish ehtimoli pasayadi.

Olingan natijalar internet jurnalistikasida axborot xavfsizligi va etik me’yorlar o‘rtasida “qarama-qarshilik”dan ko‘ra “o‘zaro shartlilik” kuchliroq ekanini ko‘rsatadi. Bu holat jurnalistika etikasi bo‘yicha klassik yondashuvlarda ta’kidlanadigan aniqlik, manba himoyasi va javobgarlik tamoyillarining raqamli sharoitda texnik va tashkiliy mexanizmlarsiz bajarilmasligi bilan izohlanadi. Masalan, jurnalistikaning professional etikasi doirasida manbani himoya qilish ko‘pincha muharririy qaror sifatida tasvirlanadi, biroq raqamli muhitda manbani himoya qilish metadata, qurilma izlari va bulutli servislar orqali bilvosita buzilishi mumkin; demak, etik majburiyatning o‘zi axborot xavfsizligi kompetensiyasini talab qiladi [8]. Bu yerda natijalar amaliy ko‘rinishda shuni anglatadiki, etik

kodekslar va tahririyat qo‘llanmalari xavfsiz aloqa, saqlash va audit masalalarini “texnik ilova” sifatida emas, etik majburiyatning tarkibiy qismi sifatida belgilashi lozim.

Dezinformatsiya va verifikatsiya masalasida natijalar xalqaro tadqiqotlarda qayd etilgan tendensiyalar bilan uyg‘unlashadi, ya’ni tahririyatlar verifikatsiyani tezkor ish oqimiga moslashtirmasa, platforma dinamikasi xatolarni ko‘paytiradi [5]. Shu bilan birga, mazkur maqola natijalari verifikatsiyani faqat fact-checking jarayoni emas, balki axborot yaxlitligini boshqarish mexanizmi sifatida kengroq talqin qilish zarurligini ko‘rsatadi. Bu yondashuv Wardle va Derakhshan tomonidan taklif etilgan noto‘g‘ri axborot turlarini farqlash g‘oyasiga yaqin turadi, chunki bu farqlash kontentning kelib chiqish zanjirini aniqlash va tarqalish arxitekturasini tushunishni talab qiladi [5]. Biroq bu maqolada urg‘u boshqa nuqtaga ko‘chadi: kelib chiqishni aniqlashning o‘zi ham xavfsiz infratuzilma va ichki auditga tayanmasa, verifikatsiya natijalari barqaror institutsional xotiraga aylanmaydi.

Tuzatishlar va oshkoralik bo‘yicha topilmalar ham jurnalistik etika haqidagi tadqiqotlarda muhokama qilingan “hisobdorlik” paradigmasi bilan bog‘lanadi. Kovach va Rosenstiel ishonchni jurnalistikaning tekshiruv intizomi va auditoriya oldidagi javobgarligi bilan izohlaydi [4]. Internet sharoitida esa “javobgarlik” nafaqat xatoni tan olish, balki o‘zgarishlar boshqaruvini tizimli yuritish, versiyalar va yangilanishlarning izchil qaydini ta’minlashni anglatadi. Natijalar asosida taklif qilinayotgan “oshkoralikning minimal yetarlilik” tamoyili aynan shu paradigmani xavfsizlik bilan muvofiqlashtiradi: auditoriya tekshira oladigan darajada ma’lumot beriladi, ammo himoya mexanizmlari va himoyalangan manbalar fosh etilmaydi. Bu yechim amaliy jihatdan muhim, chunki tahririyatlar ko‘pincha oshkoralikni maksimal darajaga chiqarish orqali ishonchni oshirish mumkin deb o‘ylaydi, lekin raqamli tahdidlar sharoitida bunday yondashuv teskari natija berishi ehtimoli mavjud.

Rossiya ilmiy maktabida axborot xavfsizligi tushunchasi ko‘pincha axborot infratuzilmasi va ijtimoiy barqarorlik kontekstida keng ko‘lamda yoritiladi; bu yondashuv xavfsizlikni tizimli boshqaruv sifatida ko‘rishga yordam beradi [6]. Mazkur maqola natijalari shu tizimlilikni tahririyat darajasiga ko‘chiradi va xavfsizlikni “kontent ishlab chiqarishning ichki sifat nazorati” bilan bog‘laydi. Shu bilan birga, jurnalistika etikasi bo‘yicha rus tilidagi qo‘llanmalarda professional mas’uliyat va mualliflik intizomi muhim o‘rin tutadi; ammo raqamli muhitda mualliflik intizomi platforma loglari, kirish nazorati, tahrir izlari kabi texnik elementlar bilan mustahkamlanmasa, amaliy samarasi cheklanishi ko‘rinadi [7]. Shuning uchun mualliflik va javobgarlik masalalarini ham “texnik

tasdiqlanuvchanlik” mezoni bilan boyitish zarur.

O‘zbekiston kontekstida jurnalistika va media tizimini modernizatsiya qilish jarayonida raqamli tahririyatlar salohiyatini oshirish bilan birga, etik standartlarni amaliyotga singdirish masalasi dolzarb bo‘lib qolmoqda. Milliy tadqiqotlarda ommaviy axborot vositalarida kasbiy madaniyat, axborot bilan ishlash mas’uliyati va auditoriya oldidagi javobgarlik masalalari ko‘tarilgan [1; 2]. Mazkur maqola shu yo‘nalishni internet jurnalistikasi sharoitida xavfsizlik muammolari bilan bog‘lab, etik me’yorlarning real ishlashi uchun zarur bo‘lgan tashkiliy-texnik shartlarni ko‘rsatadi. Bu, ayniqsa, kichik tahririyatlar va tezkor kontent ishlab chiqaradigan jamoalar uchun muhim, chunki resurslar cheklangan sharoitda xavfsizlik “qo‘shimcha xarajat” sifatida qabul qilinishi mumkin. Natijalar bunday qarashni ilmiy jihatdan qayta ko‘rib chiqishga undaydi: xavfsizlikka sarmoya etik me’yorlarga rioya qilishning operatsion kafolatiga aylanadi va pirovardida tahririyat obro‘sini himoya qiladi.

Xalqaro yondashuvlarda jurnalistlarni himoya qilish va manbalar maxfiyligi masalasi alohida o‘rin tutadi; bu mavzu bo‘yicha tavsiyalar ko‘pincha amaliy qo‘llanma shaklida beriladi [9]. Ushbu maqola natijalari esa qo‘llanmalardagi tavsiyalarni tahririyat boshqaruvi nuqtai nazaridan umumlashtiradi: xavfsiz aloqa va saqlash rejimi faqat individual jurnalistning ehtiyotkorligi bilan emas, balki tahririyatning standart operatsion tartiblari, treninglar, javobgarlik taqsimoti va audit bilan qo‘llab-quvvatlanganda barqaror ishlaydi. Shu tariqa, axborot xavfsizligi va etika integratsiyasi “individual fazilat”dan “institutsional kompetensiya”ga aylanadi.

Tadqiqot internet jurnalistikasida axborot xavfsizligi va etik me’yorlar o‘zaro shartli va bir-birini mustahkamlovchi tizim ekanini asoslab berdi. Asosiy xulosa shundan iboratki, raqamli tahririyatlarda ishonchlilikni ta’minlash verifikatsiya, manba himoyasi, shaxsiy ma’lumotlarni minimallashtirish, kirish nazorati, audit va tuzatishlar siyosatini yagona boshqaruv zanjiriga birlashtirish orqali erishiladi. Maqola ilmiy jihatdan xavfsizlikni jurnalistik etikaning operatsion sharti sifatida talqin qilib, oshkoralik va maxfiylik o‘rtasida “minimal yetarlilik” muvozanatini konseptual taklif sifatida ilgari suradi. Amaliy jihatdan natijalar tahririyatlar uchun ichki standartlar, treninglar va jarayonlarga asoslangan integratsion yondashuvni ishlab chiqish zarurligini ko‘rsatadi. Kelgusida tadqiqotlar raqamli tahririyatlarda xavfsizlik-etik integratsiyaning samaradorligini o‘lchovchi indikatorlar, turli media formatlarida risk profillari hamda verifikatsiya jarayonlarining institutsional dizayni bo‘yicha chuqurlashtirilishi maqsadga muvofiq.

REFERENCES:

1. Қосимова Д. Журналистикада касбий этика: назария ва амалиёт. Тошкент: O‘zbekiston, 2019. 192 б.

2. Абдуазизова Н. Оммавий ахборот воситаларида ахборот маданияти ва масъулият. Тошкент: Akademnashr, 2021. 168 б.

3. Кузнецов И. Н. Информационная безопасность: учебное пособие. Москва: Юрайт, 2020. 255 с.

4. Ковач Б., Розенстил Т. Элементы журналистики: что должны знать журналисты и чего должна ожидать общественность. Москва: Манн, Иванов и Фербер, 2019. 320 с.

5. Wardle C., Derakhshan H. Information Disorder: Toward an Interdisciplinary Framework for Research and Policy Making. Strasbourg: Council of Europe, 2017. 112 p.

6. Степанов В. В. Информационная безопасность в цифровом обществе. Санкт-Петербург: Питер, 2021. 304 с.

7. Корконосенко С. Г. Основы журналистики. Санкт-Петербург: Аспект Пресс, 2018. 352 с.

8. Maras M.-H. A. Digital Forensics and Investigative Journalism: Principles, Practices, and Protocols. Boca Raton: CRC Press, 2019. 214 p.

9. UNESCO. Journalism, Fake News and Disinformation: Handbook for Journalism Education and Training. Paris: UNESCO Publishing, 2018. 130 p.